પહ લેખમાળા નં. ૨

રોલેટ બીલો વિષે સમજુતી.

લેખક

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.

સત્યાગ્રહ સભા,

૨૫૧ હોર્નબી રોડ, કોટ,

મુંબઇ.

પ્રત ૨૫,૦૦૦

માર્ચ ૧૯૧૯] [ફાગણ ૧૯૭૫.

રોલટ બિલો વિષે સમજુતી.

આ બિલોને કાળા કાયદાનું ઉપનામ આપવામાં આવ્યું છે. એ વિષે આખાં હિન્દુસ્તાનમાં ભારે ચળવળ ચાલી રહી છે, અને એ બિલ એવાં આકરાં ગણાયાં છે કે તેને વિષે સત્યાગ્રહ શરૂ કરવામાં આવ્યો છે. કેટલાંક પુરૂષ અને સ્ત્રીઓએ સત્યાગ્રહની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે, સત્યાગ્રહ-સભા સ્થપાઇ છે, અને લોકોને એ પ્રતિજ્ઞા લેવાની સલાહ આપવામાં આવી છે. એ પ્રતિજ્ઞા લેવાનો અર્થ એ છે કે સત્યાગ્રહી પોતાની ટેક જાળવવાને ખાતર પોતાનું સર્વસ્વ હોમી દેવા તૈયાર છે. એવી આકરી પ્રતિજ્ઞા લેનારને અને એવી પ્રતિજ્ઞા લેવાની સલાહ આપનારને એમ કરવાનાં સબળ કારણો હોવાં જોઇએ. સત્યાગ્રહીઓએ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે મજકુર બિલો "અન્યાયી છે. લોકની સ્વતંત્રતાના સિદ્ધાંતને તોડે છે અને મનુષ્યના કુદરતી હકોનો નાશ કરનારા છે." આ વિશેષણ યોગ્ય રીતે અપાયલાં છે એવું પ્રજાની પાસે સિદ્ધ કરવાની જરૂર છે, અને એ પુરાવો મજકુર બિલોમાંજ હોવો જોઇએ. તેથી જે કાયદાઓને ઉપરનાં વિશેષણો લાગુ પાડી શકાય તેને તાબે થવું એ પોતાની માણસાઇ ખોઇ ગુલામગિરી ધારણ કરવા જેવું છે; અને આવી છાપ, નીચેનો સાર વાંચવાથી જેનાં મનની ઉપર પડે તેઓની ફરજ છે કે તેઓએ સત્યાગ્રહની પ્રતિજ્ઞા લેવી. મજકુર બિલોનો સાર નીચે આપેલો છે; તેમાં જે કલમો દોષદષ્ટિએ જરૂરની નથી અને જે મુકી દેવાથી સરકારપક્ષને કોઇ પણ જાતનો અન્યાય થતો નથી તે કલમોને મુકી દેવામાં આવી છે. અને જે કલમો અમને આકરામાં આકરી લાગી છે તેને જાડાં બીબાંમાં છાપી છે. બન્ને બિલ ધારાસભાની સમક્ષ રજુ થયાં છે, અને એ ૧૯૧૯ નાં

બિલ નં. ૧ અને નં. ૨ એવાં નામથી સરકારી ગેઝેટમાં ઓળખાયાં છે. નં. ૨ નું બિલ સાધારણ ફોજદારી કાયદાથી પણ આગળ વધે છે એવું તેનાં હેતુવાચક વાક્યોમાંજ સૂચવેલું છે. આ બિલને અમે વધારે ભયંકર સમજીએ છીએ, તેથી તેનો સાર પ્રથમ રજુ કરીએ છીએ.

સને ૧૯૧૯ નાં બિલ નં. ૨ નો સાર.

બિલનો હેતુ

એ છે કે ખાસ સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે સાધારણ ફોજદારી કાયદામાં અપાયલી છે તેના કરતાં સરકારને વધારે સત્તા આપવી અને સરકાર તે ભયાનક પ્રસંગે વાપરે.

આ બિલને વિષે સરકારે વિલાયતથી હિન્દી મંત્રીની કાઉન્સિલની પરવાનગી પહેલેથી મેળવી લીધેલી છે.

કલમ ૧:

આ કાયદાનું નામ ભયંકર સમયે ફોજદારી કાયદામાં રહેલી સત્તા કરતાં વિશેષ સત્તા આપનારો કાયદો. આ કાયદો આખાં હિન્દુસ્તાનને લાગુ પડે છે.

જાણવા જોગ કલમો.

ગવર્નર-જનરલની કાઉન્સિલને જ્યારે ખાત્રી થાય કે અમુક ગુન્હાઓ આખાં હિન્દુસ્તાનમાં કે તેના કોઇ પણ ભાગમાં ચાલી રહેલા છે, અને કોમી સહીસલામતીને સારૂ એ ગુન્હા વિષે તુરત કામ ચલાવવાની જરૂર છે, તો તે, ગૅઝેટમાં જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કરીને જાહેર કરી શકે છે કે તે જાહેરનામામાં જણાવેલા ભાગમાં આ કાયદો લાગુ પાડવામાં આવશે.

કલમ ૪:

જ્યારે સ્થાનિક સરકારને એમ જણાય કે અમુક માણસના ઉપર આ કાયદાની રૂએ કામ ચલાવવું જોઇએ, ત્યારે કોઇ પણ સરકારી અમલદારને તે હુકમ કરી શકે છે કે મજકુર અમલદારે એવા માણસની સામે ચીફ જસ્ટિસની પાસે ફરિયાદ કરવી.

આવી ફરિયાદ. ઉપર કહ્યા પ્રમાણે અમુક પ્રદેશને આ કાયદો લાગુ પાડવો જોઇએ એવી ગૅઝેટમાં **નોટિસ બહાર પડયા પહેલાંની તારીખે** થયલા ગુન્હા વિષે પણ કરી શકાય છે.

ફરિયાદમાં ગુન્હો, તોહમતદારનું નામ ઠામ, ગુન્હાનો વખત, તેનું સ્થળ અને બીજી હકીકત, જે ફરિયાદી અમલદાર જાણતો હોય તે, દાખલ કરવી કે જેથી તોહમતદારને પોતાની સામે આરોપાયલા ગુન્હા વિષે ખબર પડે.

આ ફરિયાદમાં ચીફ જસ્ટિસને યોગ્ય લાગે તે પ્રમાણે વધારે હકીકત નોંધવાનો હુકમ તે કરી શકે છે, અને આવી ફરિયાદની નકલ તોહમતદારને આપવી.

કલમ ૫:

આમ તોહમતદારને નોટિસ પહોંચ્યા પછી ચીફ જસ્ટિસે કામ ચલાવવાને સારૂ હાઇકોર્ટના ત્રણ જડજોને નામવા.

કલમ ૬:

સદરહુ કોર્ટ આવો મુકદમો ગુન્હાવાળા પ્રાંતની પોતાને યોગ્ય લાગે તેવી કોઇ પણ જગાએ ચલાવી શકે છે, પણ ગવર્નર-જનરલની કાઉન્સિલને જાહેરનામું કાઢી, ન્યાયની ખાતર યોગ્ય જણાય તો સદરહુ મુકદમો બીજી કોઇ પણ જગ્યાએ ચલાવવાનું ફરમાવવાનો પણ અધિકાર છે.

કલમ ૭:

ફરિયાદ નોંધાયા પછી તોહમતદાર કામ ચલાવવાને સારૂ વધારેમાં વધારે ૧૦ દિવસની મુદત માગી શકે છે.

કલમ ૧૦:

જે જે સાક્ષીઓને તપાસવામાં આવે તેના પુરાવાનો સાર માત્ર નોંધવાને કોર્ટ બંધાએલી છે.

[ટીકાઃ—જે વકીલ નથી તે પણ સહેજે સમજી શકશે કે આમ સાક્ષીઓની જુબાનીનો સાર માત્રજ નોંધવાથી ભારે ગેરઇન્સાફ થઇ શકે છે. બધા સાક્ષીઓ તપાસ્યા પહેલાં પુરાવાના કયા ભાગ ઉપર કેટલું વજન દેવું એ કોઇ પણ જડજ નથી કહી શકતો.]

કલમ ૧૧:

જાહેર લાભને ખાતર અથવા તો કોઇ સાક્ષીનાં રક્ષણને ખાતર કોર્ટને એમ જણાય કે કોર્ટમાં ચાલેલું બધું અથવા તેમાંનું ગમે તેટલું કામ પ્રસિદ્ધ થતાં અટકાવવું ઘટે છે તો તેવી અટકાયત કરવાનો કોર્ટ હુકમ કરી શકે છે.

કલમ ૧૨:

ફરિયાદી તરફનો પુરાવો પૂરો ન થાય ત્યાં સુધી કોર્ટ તોહમતદારને કાંઇ સવાલ નથી પૂછી શકતી; પણ ત્યાર બાદ અને તોહમતદાર પોતા તરફનો પુરાવો શરૂ કરે તેના પહેલાં, તોહમતદાર સોગંદ ઉપર પોતાની જુબાની આપવા ઇચ્છે છે કે નહિ તે કોર્ટ પૂછશે; અને તેને ખબર આપશે કે જો એ પ્રમાણે જુબાની આપશે તો તે ઉલટ તપાસને પાત્ર થશે.

જો તોહમતદાર સોગંદ ઉપર જુબાની આપવાને તૈયાર થાય તેના ઉપર આરોપાયલો ગુન્હો જે સવાલના જવાબથી સાબિત તો થઇ શકે એવો કોઇ પણ સવાલ કોર્ટ તેને પૂછી શકે છે.

કલમ ૧૪:

કોર્ટના જડજો વચ્ચે મતભેદ થાય તો જે ઠરાવના પક્ષમાં વધારે મત હશે તે ઠરાવ બહાલ રહેશે.

કલમ ૧૫:

તપાસ દરમ્યાન એમ જોવામાં આવે કે જે ગુન્હાનુ તોહમત મૂકવામાં આવેલું છે તે ગુન્હો નહિ, પણ તોહમતદારે કોઇ બીજો ગુન્હો કરેલો છે તો તેને સારૂ પણ કોર્ટ તેને સજા કરી શકે છે.

કલમ ૧૭:

મજકુર કોર્ટનો ઠરાવ એ છેવટનો અને નિર્ણયકારક ગણાશે, અને આવી કોર્ટે કરેલા કોઇ પણ હુકમ અગર સજાની સામે હાઇ કોર્ટ ફરી તપાસની અરજી સ્વીકારી નહિ શકે.

ભાગ ૨ જો.

કલમ ૨૦:

જો ગવર્નર-જનરલની કાઉન્સિલને એવી ખાત્રી થાય કે જેના વડે રાજયની સામેના ગુન્હા થવામાં ઉત્તેજન મળવાનો સંભવ હોય એવી જાતની હીલચાલો હિન્દુસ્તાનમાં કે હિન્દુસ્તાનના કોઇ વિભાગમાં ચાલી રહેલી છે તો અગાઉ જાહેરનામું કાઢીને તેઓ કાયદાનો આ ભાગ તે પ્રદેશમાં લાગુ પાડી શકે છે.

કલમ ૨૧:

જો સ્થાનિક સરકારને એમ લાગે કે મજકુર વિભાગમાં કોઇ માણસ, ઉપર વર્ણવેલી છે એવી હીલચાલની અંદર પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યો છે તો તેને વિષે સ્થાનિક સરકાર નીચે પ્રમાણે હુકમો કાઢી શકે છે:-

(ક) હુકમમાં સૂચવેલી તારીખની અંદર એવા માણસે, જામીન સાથે કે જામીન વિના, વધારેમાં વધારે એક વરસની મુદતને સારૂ પોતે સારી ચાલ ચલગતનો હશે એવા મૂચલકા લખી આપવા;

(ખ) હુકમ આપ્યા પ્રમાણે પોતાના રહેઠાણની અને રહેઠાણના ફેરબદલીની ખબર આપવી;

(ગ) હુકમ આપ્યા પ્રમાણેની જગ્યાએ તેણે રહેવું;

(ઘ) જે કામ સુલેહનો ભંગ થાય એવું અથવા તો કોમી સહીસલામતીને નુકસાનકારક છે એવું સ્થાનિક સરકારને જણાય, તે કામ મજકુર માણસે નહિ કરવું;

(ચ) હુકમમાં જણાવ્યા પ્રમાણે તે વખતે તેણે પોલીસની પાસે હાજરી આપી આવવી;

[**ટીકા :**—આ કલમથી હરકોઇ પણ માણસની ઉપર માત્ર શકથી, વગર તપાસે, ઉપર પ્રમાણેના હુકમો નિકળી શકે છે.]

કલમ ૨૩ :

મજકુર હુકમોનો અમલ કરાવવાને સારૂ જે કંઇ પણ પગલાં લેવાની જરૂર જણાય તે પગલાં દરેક અમલદાર લઇ શકે છે.

કલમ ૨૪ :

કલમ ૨૧ માં કાઢેલો હુકમ એક મહિના પૂરતો છે.

કલમ ૨૫ :

જ્યારે જ્યારે ઉપર પ્રમાણે હુકમ સ્થાનિક સરકાર કરે, ત્યારે ત્યારે પોતાથી બની શકે તેટલી ઉતાવળે તેણે આ કાયદાની રૂએ નીમાનારા સત્તાધિકારી પાસે ટુંકામાં તે હુકમ વિષેની હકીકત મોકલવી અને તેની અંદર હુકમ કરવાનાં કારણો બતાવવાં.

પછી નીમાયલો સત્તાધિકારી થયલા હુકમ વિષે છુપી તપાસ ચલાવશે; અને જે માણસની સામે હુકમ થયો હશે તે માણસને એ તપાસ દરમ્યાન સત્તાધિકારીને યોગ્ય લાગે તે વખતે બોલાવીને તેની સામેના આરોપ વિષે તેને કાંઇ પણ કહેવાનું હોય તે સાંભળશે; પણ આમ કરતાં સત્તાધિકારીએ તે શખ્સને એવી એકે વાત નહિ કરવી કે જે કરતાં જાહેર સુલેહની અથવા તો કોઇ માણસની સહીસલામતી જોખમમાં આવે. **વળી આવી તપાસ દરમ્યાન સ્થાનિક સરકાર તરફથી અથવા તો સદરહુ શખ્સ તરફથી કોઇ વકીલ હાજર રહી શકશે નહિ.**

કેસની હકીકત તારવી કાઢવાને સારૂ સદરહુ સત્તાધિકારીને જે રીતે તપાસ કરવી સરસ લાગે તે રીત ઉપયોગમાં લેવાને તે મુખત્યાર છે; **અને તપાસ ચલાવતી વેળાએ પુરાવાના કાયદાની કલમોનો અમલ કરવા તે બંધાયલો નથી.**

તપાસ પૂરી થયા પછી તેણે પોતાનો નિર્ણય સ્થાનીક સરકારને જણાવવો.

મજકુર શખ્સ ઉપર જે મુદતને સારૂ દબાઇ હુકમ થયો હોય તે મુદત વીતી જાય ત્યાં સુધીમાં જો સત્તાધિકારીએ પોતાની તપાસ પૂરી ન કરી હોય તો સ્થાનિક સરકાર દબાઇ હુકમની મુદત વધારવાની તે સત્તાધિકારીની ભલામણ ઉપરથી તે મુદત વધારી શકે છે.

કલમ ૨૬:

સત્તાધિકારીનો રિપોર્ટ મળ્યા પછી સ્થાનિક સરકાર પોતે કરેલો દબાઇ હુકમ રદ કરી શકે છે, અથવા તો પોતાને મળેલી સત્તાની રૂએ બીજો જે હુકમ કરવો હોય તે કરી શકે છે. આવા નવા હુકમની અંદર મજકુર સત્તાધિકારીનો નિર્ણય બતાવવો પડશે, અને નવા હુકમની નકલ મજકુર શખ્સને આપવી પડશે.

સ્થાનિક સરકારે કરેલો હુકમ એક વરસ કરતાં વધારે મુદત સુધી નહિ ચાલી શકે; પણ જો કોમી સહીસલામતીને સારૂ જરૂરતું જણાય તો હુકમની મુદત રદ થતાં તે બીજા હુકમ કાઢી શકે છે.

આ પ્રમાણે થયલો હુકમ તેની તારીખથી એક વરસથી વધારે સુધી ન ચાલી શકે. પણ તે પૂરો થતાં સ્થાનિક સરકાર ફરી પાછો એક વરસ સુધી તેને તાજો કરી શકે છે. વળી આમ થયલો હુકમ સ્થાનિક સરકાર ગમે ત્યારે રદ કરી શકે છે, તેમાં ફેરફાર કરી શકે છે, અથવા તેને બદલે બીજો હુકમ કાઢી શકે છે, અને તેમ કરતાં ઉપર બતાવેલ સત્તાધિકારીની પાસે ફરી તપાસ કરવાની જરૂર નહિ ગણાય.

[**ટીકા:**—આનો અર્થ એમ થયો કે સ્થાનિક સરકાર સ્વેચ્છાએ ગમે તેવા હુકમ કાઢી શકે છે, અને નામના સત્તાધિકારી પણ કશા કામના નથી.]

કલમ ૨૭:

ઉપર મુજબ થયલા હુકમોનો જે અનાદર કરશે તે માણસને વધારેમાં વધારે છ મહિનાની જેલ મળશે, અથવા તો તેને ૧૦૦૦ રૂપીઆ સુધી દંડ થશે, અથવા તો બન્ને સજા મળશે.

કલમ ૨૯:

તપાસ કરનારી સત્તામાં ત્રણ અમલદારોની નીમણુક હોવી જોઇએ; તેમાંનો એક ડિસ્ટ્રિક્ટ અથવા સેશન્સ જડજથી નીચા હોદાનો નહિ એવો માણસ હોવો જોઇએ; અને એક સરકારી નોકરીની બહારનો માણસ હોવો જોઇએ.

કલમ ૩૦:

જે માણસની ઉપર દબાઇ હુકમ થયલા હશે તેવા માણસોની નીમેલે વખતે મુલાકાત લેવાને સારૂ સ્થાનિક સરકારે

મુલકાત કમિટીઓ નીમવી, અને તે, કમિટીની સત્તા વિગેરે વિષે ધારાઓ ઘડશે.

ભાગ ત્રીજો.

કલમ ૩૨:

જો ગવર્નર-જનરલની કાઉન્સિલને એમ જણાય કે કોમી સહીસલામતી જોખમમાં આવી પડે એટલે દરજ્જે અમુક ગુન્હાઓ હિન્દમાં કે તેના કોઇ પણ વિભાગમાં થાય છે તો તેવા વિભાગને તે અગાઉ સરકારી ગેઝેટમાં જાહેરનામું કાઢીને આ ભાગ લાગુ પાડી શકે છે.

કલમ ૩૩:

જ્યારે સ્થાનિક સરકારને એમ જણાય કે કોઇ માણસ, કોઇ વિભાગમાં અમુક ગુન્હાઓમાં ભાગ લે છે, તો તેને વિષે તે, ભાગ બીજામાં જણાવેલા હુકમો કરી શકે છે, અને તે ઉપરાંત

(ક) એવા કોઇ પણ શખસને વગર વારંટે પકડવાનો હુકમ કરી શકે છે.

(ખ) એવા શખસને અમુક જગ્યામાં અમુક શરતોથી અને અમુક દાબની નીચે અટકાયત કરવાનો હુકમ કાઢી શકે છે.

(ગ) સ્થાનિક સરકારને જણાય કે આવા શખસના તરફથી અમુક જગ્યાનો ઉપયોગ જાહેર સહીસલામતીને જોખમમાં નાંખે એવી રીતે થયો છે, થઇ રહ્યો છે, અથવા થવાનો છે, તો તે જગ્યાની તપાસ કરવાનો હુકમ તે કાઢી શકે છે.

મજકુર શખસને જ્યાં જોવામાં આવે ત્યાં ગમે તે પોલીસ અમલદાર અથવા બીજો કોઇ અમલદાર જેને હુકમ મળે તે પકડી શકે છે.

કોઇને કેદ કરવાનો અથવા કોઇ ઘરની જડતી લેવાનો હુકમ જે અમલદારને નીમવામાં આવે તેણે અમલમાં મૂકવાનો

છે: અને તે અમલમાં મૂકવાને સારૂ જે સાધનો વાપરવા જોઇએ તે એ વાપરી શકે છે.

ઉપર પ્રમાણે જે માણસને પકડવામાં આવશે તે માણસને બીજો હુકમ થતાં સુધી વધારેમાં વધારે પંદર દિવસ સુધી, પકડનાર અમલદાર અટકાયતમાં રાખી શકે છે.

કોઇ પણ જગ્યાની જડતી લેવા હુકમની રૂએ તપાસ કરનાર અમલદાર જે વસ્તુ પોતાના ધારવા પ્રમાણે જાહેર સહીસલામતીને જોખમકારક હોય અથવા તો જોખમકારક થઇ પડવાનો સંભવ છે, તે વસ્તુનો કબજો લઇ શકે છે અને તેની વ્યવસ્થા કરી શકે છે.

કલમ ૩૬:

કલમ ૩૩ ની રૂએ જયારે કોઇ હુકમ કરવામાં આવે ત્યારે તે હુકમ જાણે ૨૧ મી કલમની રૂએજ કરવામાં આવ્યો હોય તેવી રીતે કલમ ૨૨ થી કલમ ૨૬ સુધીના ઠરાવો પ્રમાણે કામ લેવામાં આવશે.

[ટીકા:-કલમ ૨૨ થી ૨૬ ની ટીકા જુઓ]

કલમ ૩૭:

હરકોઇ શખસ ભાગ ત્રીજા પ્રમાણે થયલા હુકમોનો અનાદર કરશે તેને એક વરસ સુધીની જેલ મળશે અથવા તેને દંડ કરવામાં આવશે અથવા બન્ને સજાઓ મળશે.

ભાગ ૪ થો.

(ડિફેન્સ ઑફ ઇન્ડિઆ ઍક્ટ ૨૬ થતાં જેઓને કલમ ૩૭ ની રૂએ કેદમાં રાખવામાં આવ્યા હશે અને જેઓ સ્થાનિક સરકારની માન્યતા પ્રમાણે અમુક ગુન્હાઓની સાથે સંબંધ રાખતા જણાશે અથવા તો જેઓ બંગાળના સને ૧૮૧૮ ના 'સ્ટેટ પ્રીઝનર્સ રેગ્યુલેશન'ની રૂએ કેદમાં હશે તેવા માણસ મજકુર ભાગ ત્રીજાની શરત પ્રમાણે કેદમાં છે એમ ગણવામાં આવશે.

ભાગ ૫ મો.

જે કંઇ હુકમ આ કાયદાની રૂએ કરવામાં આવશે તેની વચ્ચે કોઇ કોર્ટ નથી પડી શકતી, અને જે માણસે શુદ્ધ ઇરાદાથી આ કાયદાની રૂએ કંઇ પણ કરેલું હશે અથવા કરવા ધાર્યું હશે તેની સામે કોઇ પણ પ્રકારનો દાવો કે ફોજદારી કે કંઇ કાયદેસર કામ ચાલશે નહિ.

આ કાયદાની રૂએ આપેલી બધી સત્તા એ બીજા કાયદાની રૂએ અપાએલી સત્તાની ઉપરાંત સમજવાની છે.

સને ૧૯૧૯ નું બિલ નં૦ ૧.

આ બિલનો હેતુ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ અને ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડમાં સુધારો કરવાનો છે; અને તે સુધારો રાજ્યને જોખમકારક ગણાતાં કેટલાંક કાર્યોની ઉપર વધારે અસરકારક દાબ મૂકવાના હેતુથી કરવામાં આવેલો છે. તેમાં નીચે પ્રમાણે નવો ગુન્હો પેદા કરેલો છે:—

જે કોઇ માણસ જેના કબજામાં ફિતુરી દસ્તાવેજ હશે, અને દસ્તાવેજ બહાર પાડવાનો અથવા ફેલાવવાનો તેનો ઇરાદો હશે, અને એવો દસ્તાવેજ કાયદેસર કામને સારૂ તેના કબજામાં હતો એમ તે સિદ્ધ નહિ કરી શકશે તો તેને બે વરસ સુધીની જેલ મળશે, અથવા તો તેને દંડ કરવામાં આવશે, અથવા બન્ને સજા મળશે.

ઉપરની કલમમાં ફિતુરી દસ્તાવેજનો અર્થ એવો છે કે જે દસ્તાવેજની અંદર એવું લખાણ કે એવી સંજ્ઞા હોય કે જે વડે બાદશાહ અથવા બાદશાહે સ્થાપેલી રાજસત્તા અથવા તો તે સત્તાની

નીચે રહેલા નોકરો અથવા તે નોકરોમાંનો કોઇ વર્ગ અથવા તેમાંની કોઇ એક વ્યાકતની સામે બળાત્કાર વાપરવાની ઉશ્કેરણી હોય અથવા બાદશાહની સામે લડાઇ કરવાની ઉશ્કેરણી હોય અથવા તો એવા ઇરાદાથી હથિયાર વગેરે એકઠાં કરવાની ઉશ્કેરણી હોય તે દસ્તાવેજ.

[**ટીકાઃ—આનો અર્થ એમ થયો કે જો કોઇ નિર્દોષ જુવાનીયાનાં ખીસામાં અજ્ઞાનપણે કાંઇ પુસ્તક કે કાગળીયું હોય કે જે ફિતુરી દસ્તાવેજ માનવામાં આવે, તો જયાં સુધી તે એમ સાબિત ન કરી શકે કે તેના હાથમાં એ દસ્તાવેજ કાયદેસર કામને સારૂ હતો ત્યાં સુધી તે ગુન્હેગાર ગણાય. આ નવા ગુન્હાથી બ્રિટિશ ન્યાયપદ્ધતિનું એક સૂત્ર ફરી જાય છે, અને તે એ છે કે ફરિયાદીએ તોહમતદાર ઉપર ગુન્હો સાબત કરવો જોઇએ; પરંતુ હવે તેને બદલે તોહમતદારે પોતાનું નિર્દોષપણું સાબિત કરી આપવું પડશે મારી ઉપર આરોપ આવે ત્યારે મેં ગુન્હો નથી કર્યો એમ હું કેમ સિદ્ધ કરી શકું? એનો અર્થજ એ થયો કે મારે તો જેલમાંજ જવું.**]

ઇન્ડીયન પીનલ કોડમાં જણાવેલા રાજ વિરૂદ્ધના ગુન્હાઓ માટે સજા કરતી વેળાએ કોર્ટ પોતાને યોગ્ય લાગે તો એવો હુકમ કરી શકે છે કે મજકુર શખસ તેને મળેલી સજા ભોગવી છુટયા પછી પણ તેવા ગુન્હાઓની બાબતમાં બે વરસ સુધીની મુદતની સારી ચાલચલગતના જાત મુચલકા આપે.

જે કોઇ શખસની ઉપર આ બિલની મુજબ તેની સજા ભોગવી છૂટયા પછીના દિવસો માટે પોતાનું રહેઠાણ અગર રહેઠાણના ફેરફારની પોલીસને ખબર કરવાને લગતો દાબ મૂકવામાં આવ્યો

હોય તેવા શખસ સામે સ્થાનિક સરકાર લેખિત હુકમ કાઢીને નીચે લખ્યામાંની કોઇ પણ રીતે વર્તવાનું ફરમાવી શકે છેઃ

(ક) મજકુર શખસે અમુક પ્રદેશમાં દાખલ થવું નહિ અગર વસવું નહિ અગર રોકાવું નહિ.

(ખ) બ્રિટિશ હિંદના અમુક જ પ્રદેશમાં રહેવું.

(ગ) અશાંતિ થાય અગર જાહેર ઉશ્કેરણી થાય એવી ચર્ચા કરવા અગર એવા વિષયોને લગતી કોઇ પણ લેખિત કે છાપેલી માહીતી ફેલાવવા અગર કોઇ પણ જાતના રાજદ્વારી વિષયને ટેકો આપવા મળેલી કોઇ પણ જાહેર સભામાં તેણે ભાષણ કરવું નહિ.

[ટીકાઃ—આનો અર્થ એ કે કહેવાતા ગુન્હા માટે પૂરતી સજા ભોગવીચુકયા પછી પણ માણસે સરકાર તરફની પજવણીમાંથી છૂટવાની આશા રાખવી નહિ.]

સિલેકટ કમિટીનો 'રિપોર્ટ.'
તેથી થતા ફેરફાર.

આ રિપોર્ટ ૧ લી માર્ચે બહાર પડયો. તેમાંનો જે ભાગ વધુ મતે પસાર થયો છે તેથી થતા જરૂરના ફેરફારો અમે નીચે દર્શાવીએ છીએ. એ રિપોર્ટમાં નામદાર પંડિત માલવિયાજી, વિઠલભાઇ પટેલ, અને ખાપરડેએ સહી નથી કરી. નામદાર સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, શાસ્ત્રીઆર અને શફીએ પોતાનો ખાસ મત બતાવનારી એક જુદી નોંધ લખી છે. તેમાં તેમણે કેટલાક અગત્યના ફેરફારો સૂચવેલા છે.

સિલેકટ કમિટીના ફેરફારો.

કમિટી જણાવે છે કે જો કે થોડા ઘણા ફેરફારો બિલ નં૦ ૨ માં કરેલા છે, તો પણ બિલના મૂળ સિદ્ધાંતોમાં સુધારા કરવાની

કમિટીએ આનાકાની કરેલી છે. જો એવા સુધારા થઇ શકતા હોય તો તે વડી ધારાસભાથીજ થઇ શકે.

અસલ બિલ હમેશને સારૂં હતું. તેને કમિટી ત્રણ વર્ષનું કરવાની ભલામણ કરે છે.

અસલ બિલ ગમે તે પ્રકારના વિશેષ ગુન્હાને લાગુ પડતું હતું. સિલેક્ટ કમિટીની સલાહ છે કે તે બિલ રાજ્યની સામે હુમલો કરનાર અને બંડને ઉત્તેજન આપનારા ગુન્હાઓને જ લાગુ પડે.

અસલ બિલની ૯ મી કલમમાં તોહમતદાર ૧૦ દિવસની મુદત માગી શકે છે. તેને બદલે ૧૪ દિવસ થયા છે.

૧૦ મી કલમમાં પૂરાવાની તારવણીજ જડજે લેવાની હતી. હવે સઘળો પૂરાવો જડજે અથવા તો તે નીમે તેવા કલાર્કે લેવો જોઇશે.

૧૨ મી કલમમાં એ સુધારો થશે કે જો તોહમતદાર પોતાની જુબાની ન આપે તો તેની ઉપર ફરિયાદી તરફનો વકીલ ટીકા નહિ કરી શકે.

૨૧ મી કલમમાં કોઇ ખાસ કેસ બતાવ્યા સિવાય સરકાર મુચલકો માંગી શકે છે. હવે ખાસ કેસ બતાવવા પડશે.

૨૩ મી કલમમાં અમલદાર ગમે તે સાધન વાપરી શકે એમ છે. હવે બિનજરૂરી બળ નહિ વાપરી શકે.

૨૫ મી કલમમાં તોહમતદારની સામે શું રજુ કરવું એ બતાવેલું છે. અસલ બિલમાં તોહમતદારની સામેનો કેસ બતાવતાં સરકારને ગમે તે બતાવવાનો છૂટ હોય એમ જોવામાં આવતું હતું. હવે તે કેસને લગતી વાતોજ સરકાર મુકી શકે એવો સુધારો થશે.

૨૬ મી કલમ મુજબ ત્રણ વર્ષ સુધી તોહમતદારને બંધીમાં રાખી શકવાની સત્તા હતી. હવે બે વર્ષ સુધીની સત્તા રહેશે, અને સત્તાધિકારીની પાસે દર વખતે કેસ જવો જોઇશે.

૩૩ મી કલમમાંથી તોહમતદારને સાધારણ કેદીઓની સાથે પણ રાખી શકાય એવો અર્થ નીકળતો હતો. હવે તેવા કેદીને નોખો રાખવામાં આવશે, એમ સ્પષ્ટ કર્યું છે.

૩૪ મી કલમમાં તોહમતદારને સરકારી હુકમ વિના રાખવાની મુદત ૭ દિવસની કરવામાં આવી છે.

૪૦ મી કલમમાં એક મહિનાની મુદતને બદલે ૨૧ દિવસ કરવામાં આવ્યા છે.

[ટીકા:—ઉપર પ્રમાણે સિલેક્ટ કમિટીએ જે ફેરફાર સૂચવેલા છે તે ઉપરથી એટલું કબૂલ કરવું પડશે કે અસલ બિલમાં કંઇક સુધારા કરેલા છે. પણ એ સુધારા છતાં બિલનો સિદ્ધાંત કાયમ રહે છે અને એ બિલથી પ્રજાની ઉપર એટલી બધી સખત પજવણી થઇ શકે છે કે નામદાર શાસ્ત્રીઆરના કહેવા પ્રમાણે, વધારે છૂટ વાળી જે હવે પછી ધારાસભા થશે તેના મેમ્બરો પણ કંઇ પણ બોલતાં ધ્રુજયા કરશે. અને તેઓ ખુશામતીઆ થઇને પોતાની નામની છૂટ જાળવી શકશે. અને જો આ વાત ધારાસભાના મેમ્બરોને સારૂ ખરી હોય તો રાંકડી અજ્ઞાન પ્રજાના શા હાલ થાય? આવા ભયમાંથી પ્રજાને બચાવવી એ દરેક સમહિંદીની ફરજ છે, અને તે ફરજ સત્યાગ્રહ કરીને જ અદા કરી શકે છે.

પ્રકાશક: શંકરલાલ ઘેલાભાઈ બેંકર;
૨૫૧, હોર્નબી રોડ, કોટ, મુંબઈ
છાપનાર: 'હિંદુસ્થાન' પ્રેસ, બેંક સ્ટ્રીટ, કોટ, બમ્બઈ.